

ຫນັງສືໃບລານລາວ ແລະ ວັນນະຄະດີພື້ນເມືອງ ການຕໍ່ສູ້ເພື່ອຄວາມຢູ່ລອດ¹

ຮາຮັນ ຮຸນດິອຸສ

1. ຄວາມເປັນມາດ້ານປະຫວັດສາດວັດທະນະທັມ ສາຍສັມພັນວັດທະນະທັມຂອງລາວ ກັບພາກພື້ນບ້ານໄກ້ເຮືອນຄຽງ

ນັບແຕ່ສະໄໝບູຮານມາແລ້ວ ບັນດາຜູ້ປົກຄອງປະເທດໃນແຜ່ນດິນໃຫຍ່ ແຫ່ງອາຊີຕາເວັນອອກສຽງໃຕ້, ເຊິ່ງກໍບໍ່ຕ່າງຫຍັງກັບບັນດາຜູ້ນຳຮ່ວມສະໄໝໃນພາກພື້ນອື່ນໆ ຂອງໂລກ, ສ່ວນໃຫຍ່ໄດ້ແຕ່ເມົາມົວ ເກາະຜິດ ກັນທາງດ້ານການທະຫານ ແລະ ລະເບີດສົງຄາມນອງເລືອດໃສ່ກັນ ເພື່ອບັນລຸຄວາມໄຜ່ຜັນດ້ານການເມືອງ ແລະ ອຳນາດເສດຖະກິດ. ຢ່າງໃດກໍຕາມ ໃນເວລາດຽວກັນ ປະຊາຊາດເຊິ່ງບັດຈຸບັນ ຢູ່ໃນປະເທດມຽນມາ, ໄທ, ລາວ, ຈີນ (ຢຸນນານ) ແລະກຳປູເຈຍ ຊື້ຳຜູກຜັນໝັ້ນໜຽວເຂົ້າກັນມາໄດ້ຫລາຍສະຕະວັດ ດ້ວຍຄວາມ ເຊື່ອສັດທາ ຍັງຮາກເລິກອັນດຽວກັນ ຕໍ່ສາສະໜາພຸດ ນິກາຍເຖຣະວາດ

ລະຫວ່າງ ຄິດຕະສະຕະວັດທີ 14 ຫາກາງຄິດຕະສະຕະວັດ ທີ 16, ຊຽງໃຫມ່ ນະຄອນຫລວງແຫ່ງ ອານາຈັກລ້ານນາ ໄດ້ໂດດເດັ່ນຂຶ້ນໃນຖານະສູນກາງສະຖາບັນ ແຫ່ງພຸດທະສາສະໜາ ຖ້າມາກາງບັນດາ ອານາຈັກຊາວໄຕ ແຫ່ງແຄວ້ນເໜືອ. ຊື່ສຽງຂອງສຳນັກປາລີແຫ່ງຊຽງໃໝ່ ໂດ່ງດັງ ແຜ່ຂະຈອນເຖິງທຸກ ເຂດແຄວ້ນ ທີ່ເປັນອານາຈັກພຸດຂອງຊາວ ໄຕ-ລາວ. ໃນນັ້ນ ມີໄຕຂຶ້ນ ເມືອງຫລວງແມ່ນຊຽງຕຸງ, ໄຕລື້ ເມືອງຫລວງແມ່ນຊຽງຮຸ່ງ ຢູ່ສິບສອງບັນນາ, ເທົ່າເຖິງຫລວງພະບາງ ອັນເປັນນະຄອນຫລວງ ແລະ ເມືອງອື່ນໆ ຂອງອານາຈັກລາວລ້ານຊ້າງ ກັບບັນດາຫົວເມືອງສ່ວຍຂອງລ້ານຊ້າງ

ເຂົ້າໃຈວ່າ ຄຳພິພຣະໄຕປີດົກທັງໝົດ ໄດ້ຖືກກ່າຍ ແລະແປອອກເປັນພາສາພື້ນເມືອງ. ນອກຈາກນັ້ນ ນັກປາດອາຈານຊາວພູມິພາກນີ້ ກໍຍັງໄດ້ຂຽນອັດຖະກະຖາດິກາ ອະນຸດິກາ ໂຍຊຸນາ ເຊິ່ງເປັນຄຳອະທິບາຍ

¹ ບົດຄວາມນີ້ ອີງຕາມບົດປາຖະກະຖານຳໂດຍຜູ້ຂຽນເອງ

ຄຳສັ່ງສອນຂອງພະພຸດທະເຈົ້າ ທັງມີການລິດຈະນາຕຳລາຕ່າງໆ ອັນມີລັກສະນະເປັນປະຫວັດສາດ ແລະ ອັນທີ່ກ່າວເຖິງ "ເຕຣພູມ" ການກຳເນີດຈັກກະວານ ຫລືແມ່ນເປັນຕຳລາດ້ານຫລັກໄວຍາກອນ ການຈັດ ຮຽງແປຄຳ (ສັບທານຸກົມ) ແລະວິຊາຄວາມຮູ້ອື່ນໆ. ມີຄວາມເຊື່ອຢ່າງກວ້າງຂວາງວ່າ ບັນດານິທານແຫ່ງ ອະດີດຊາດຂອງພະພຸດທະອົງ 50 ເລື້ອງ ຫລື ບັນຍາສະຊາດິກ ນັ້ນກໍຖືກຳເນີດຂຶ້ນໃນໄລຍະນີ້ເອງ. ມາຮອດ ປັດຈຸບັນ ຍັງພົບເຫັນສຳເນົາຈິດກ່າຍຊາດິກນອກນິບາດຢ່າງມາກມາຍ (ມີທັງໝົດກວ່າ 200 ເລື້ອງ) ຢູ່ໃນ ຫໍໂຕພາກພື້ນນີ້ ເຊັ່ນ ທາງພາກຕາເວັນອອກສຽງເໜືອ (ພາກອິສານ) ປະເທດໄທ. ເປັນທີ່ຈະແຈ້ງວ່າ ເລື້ອງ ເຫລົ່ານີ້ ຖືກກ່າຍແລ້ວກ່າຍອີກ ແລະ ໄດ້ຮັບການແຈກຢາຍອອກໄປສູ່ວັດ ໃນເຂດທ່າໆໄກສອກຫລີກທີ່ສຸດ

ແນ່ນອນວ່າ ມີປັດໄຈຫລາຍອັນ ທີ່ເອື້ອອຳນວຍໃຫ້ການແລກປ່ຽນຜົນງານການຂົດຂຽນ ລະຫວ່າງ ຄົນລາວ ແລະຄົນໄທ. ອັນທຳອິດທີ່ຄວນຄຳນຶງເຖິງ ກໍຄືຄວາມສຳພັນອັນໄກ້ຊິດທາງດ້ານພາສາສາດ ລະຫວ່າງພາສາປາກ ທີ່ໃຊ້ກັນຢູ່ພາກເໜືອຂອງປະເທດໄທໃນປັດຈຸບັນ ປະເທດລາວ ແລະ ພາກຕາເວັນອອກ ສ່ຽງເໜືອຂອງປະເທດມຽນມາ (ພະມ່າ) ພາສາທ້ອງຖິ່ນເຫລົ່ານີ້ໄກ້ຄຽງ ແລະ ກ່ຽວຂ້ອງກັນຍິ່ງກວ່າກັບ ພາສາໄທພາກກາງ. ແຕ່ສິ່ງສຳຄັນກວ່ານີ້ ຄົງແມ່ນສະພາບຕົວຈິງທີ່ວ່າ ຢູ່ໃນວັດວາອາຣາມໃນເຂດທ້ອງຖິ່ນ ທີ່ກ່າວມາຂ້າງເທິງນີ້ ລ້ວນແຕ່ໃຊ້ອັກສອນແບບດຽວກັນ ທີ່ເອີ້ນວ່າ ອັກສອນຫັມ ເຊິ່ງເປັນອັກສອນວິວັດ ມາຈາກ ອັກສອນມອນບູຮານຢ່າງນຶ່ງ. ກົງກັນຂ້າມກັບສະຫຍາມ ທີ່ຮັບອິດທິພົນຮິນດູຫລາຍກວ່າ ແລະເປັນ ແຫລ່ງທີ່ອັກສອນເກົ່າຂະແມ ຄືອັກສອນຂອມ ເຄີຍຖືກນຳໃຊ້ມາແລ້ວ ເພື່ອຂຽນຄຳສັ່ງສອນທາງສາສະໜາ ມາຈົນເຖິງ ທ້າຍຄິດຕະສະຕະວັດທີ 19²

ສາຍສຳພັນລະຫວ່າງສອງອຳນາດໃຫຍ່ ລ້ານນາ ແລະ ລ້ານຊ້າງ ໃກ້ຊິດສະໝິດແທ້ໆຍິ່ງຂຶ້ນ ໃນຕົ້ນຄິດຕະສະຕະວັດທີ 16 ໃນຮາຊະການຂອງພະເຈົ້າໄພທິສາລະຣາຊ (ທີ່ຂຶ້ນຄອງລ້ານຊ້າງ ແຕ່ ຄ.ສ. 1520 ເຖິງ 1550) ແລະ ແຮງເພີ່ມທະວີຂຶ້ນອີກ ເມື່ອພະໂອຣົດຂອງພະອົງ ເຈົ້າຊາຍ ໄຊຍະເຊດຖາທິຣາດ ໄດ້ຮັບເລືອກຂຶ້ນຄອງຮາຊະບັນລັງລ້ານນາ ທີ່ ນະຄອນຊຽງໃໝ່ ໃນປີ 1548

² ແມ່ນຢູ່ໃນຮັດຊະການ ເຈົ້າຊີວິດ ຈຸລາລົງກອນ (1868-1910) ທີ່ອັກສອນໄທ ໄດ້ຖືກນຳໃຊ້ເປັນເທື່ອທຳອິດ ແທນ ອັກສອນຂອມ ເພື່ອຝົມປື້ມພະເຕປິດິກພາສາປາລີ ສະບັບສະຫຍາມ

ໃບລານລາວ ແລະ ວັນນະຄະດີພື້ນເມືອງ - ການຕໍ່ສູ້ເພື່ອຄວາມຢູ່ລອດ

ບັນທຶກທາງປະຫວັດສາດເລົ່າວ່າ ເມື່ອພຣະເຈົ້າໄຊຍະເຊດຖາທິຣາດ ສະເດັດກັບເມືອນະຄອນຫລວງພະບາງນັ້ນ ພະອົງໄດ້ຊົງນຳເອົາວັດຖຸມີຄ່າຫລາຍຢ່າງມາພ້ອມ ໃນນັ້ນ ມີໜັງສືໃບລານຈຳນວນມະຫາສານດ້ວຍ

ຕັ້ງແຕ່ນັ້ນມາ ຄົງໄດ້ມີການແລກປ່ຽນທາງດ້ານວັດທະນະທັມກັນຢ່າງບໍ່ຢຸດຢ້ອນ ລະຫວ່າງສອງແຄວ້ນ ແລະ ສືບຕໍ່ດຳເນີນມາເປັນຢ່າງດີ ຈົນຮອດຄິດຕະສະຕະວັດທີ 20. ຂໍຍົກພຽງຕົວຢ່າງດຽວມາໃຫ້ເບິ່ງ: ໃນປີ ຄ.ສ. 1835/36 ພຣະມະຫາເຖຣະ ກັນຈະນະ ແຫ່ງວັດສູງເໝັ້ນ ຢູ່ແຂວງແພຣ່ປະເທດໄທ ໃນປັດຈຸບັນ ພ້ອມບັນດາສິດສານຸສິດໄດ້ມາຍັງຫລວງພະບາງ ເພື່ອຄັດກ່າຍເອົາໜັງສືຜູກຫັມມະຈຳນວນມະຫາສານ (ຫລາຍກວ່າ 2,800 ຜູກ) ເຊິ່ງຫລາຍເລື້ອງ ເຂົ້າໃຈວ່າບໍ່ມີຢູ່ໃນລ້ານນາມາດົນແລ້ວ³

ດັ່ງນັ້ນ ອາດຈະພໍເອີ້ນເຂດທີ່ກ່າວມາຂ້າງເທິງນັ້ນວ່າ ເປັນເຂດຮ່ວມປະເພນີ ວັດທະນະທັມດຽວກັນ ຄື ຂົງເຂດອັກສອນທັມ, ຫລືເມື່ອເວົ້າເຖິງຄວາມສຳພັນອັນສະໜິດແໜ້ນທີ່ສຸດ ລະຫວ່າງພາສາລ້ານນາ ຫລືທີ່ເອີ້ນກັນວ່າພາສາໄທຍວນ ຫລືຄຳເມືອງ ກັບພາສາລາວ, ພວກເຮົາອາດເອີ້ນໄດ້ອີກວ່າເປັນ "ຂົງເຂດວັດທະນະທັມລາວໃຫຍ່"⁴

³ ໃນຈຳນວນໜັງສືຫາຍາກ ທີ່ຂຽນເປັນພາສາປາລີ ແລະ ນິໄສ ນັ້ນ ເພິ່ນໄດ້ນຳເອົາໜັງສື ບັນຍາສະຊາດົກຄົບຊຸດໄປໄວ້ຢູ່ເມືອງແພຣ່ ເຊິ່ງຍັງຖືກຮັກສາໄວ້ເປັນຢ່າງດີທີ່ວັດສູງເໝັ້ນ ເທົ່າເຖິງປະຈຸບັນ ໂດຍອີງໃສ່ໜັງສືສະບັບທີ່ກ່າຍຈາກຫລວງພຣະບາງນີ້ ແລະສົມທົບໃສ່ກັບເອກະສານອື່ນໆ ຈາກລ້ານນາ ຈຶ່ງໄດ້ມີການຈັດພິມໜັງສືບັນຍາຊາດົກສະບັບອັກສອນສະຫຍາມຂັ້ນສະບັບນຶ່ງ ໂດຍການສະໜັບສະໜູນຂອງມູນນິທິໂຕໂຢຕາ ແລະມີຄະນະນັກວິໄຈ ຈາກມະຫາວິທະຍາໄລຊຽງໃໝ່ ພາກວິຊາພາສາໄທ ເຊັ່ນ ສ. ດຣ. ອຸດົມ ຮຸ່ງເຮືອງສີ ແລະ ມີ້ລາງຮອງສາສະດາຈານ ບຳເພັນ ຣະວິນ ແລະ ສ. ດຣ. ຣະຣັນ ຮຸ່ນດິອຸສ. ການຈັດພິມສຳເລັດແລ້ວໃນປີ 1999. ສຳລັບຂໍ້ມູນລະອຽດກ່ຽວກັບຄູບາກັນຈະນະ ແລະ ເອກະສານຄັດກ່າຍມາທີ່ວັດວິຊຸນ ຫລວງພຣະບາງ ໃຫ້ເບິ່ງ ຮາຣັນ ຮຸ່ນດິອຸສ "The Colophons of thirty Pali manuscripts from Northern Thailand." Journal of the Pali Text Society, XIV, (1990), pp.1-173, ໂດຍສະເພາະຢ່າງຍິ່ງ 34-36

⁴ ແມ່ນແຕ່ມາເຖິງກາງສະຕະວັດທີ 20 ແລ້ວ ປະຊາຊົນທາງພາກເໜືອຂອງໄທ ກໍຍັງຖືກຄົນສະຫຍາມເອີ້ນວ່າລາວ ຫລືລາວພູງດຳ (ເຊິ່ງໝາຍເຖິງ ປະເພນີສັກລາຍໃສ່ທ້ອງຂອງພວກຜູ້ຊາຍລ້ານນາ) ຫລືເອີ້ນວ່າ "ລາວຕາເວັນຕົກ" ໂດຍນັກຄົ້ນຄວ້າຝຣັ່ງ ເຊັ່ນທ່ານ ຊອກຊ໌ ເຊແດສ໌ ເປັນຕົ້ນ. ຕົວຢ່າງ ຊື່ເອກະສານຄົ້ນຄວ້າສະບັບຕົ້ນໆ: "ເອກະສານວ່າດ້ວຍ ປະຫວັດສາດ ການເມືອງ ແລະສາສະໜາຂອງລາວຕາເວັນຕົກ" ທີ່ສຶກສາເມື່ອໃນຈົດໝາຍເຫດພື້ນເມືອງລ້ານນາ ເປັນພາສາປາລີ" ຫລື ເບິ່ງວຽກງານອັນສຸດທ້າຍຂອງເພິ່ນ: ໂຮມບັນຊີ (ແດດຕາລັອກ) ເອກະສານພາສາປາລີ ລາວ ແລະ ສະຫຍາມ ຂອງປະເທດໄທ (Copenhagen 1966) ເຊິ່ງໃນນັ້ນ ເອກະສານທັງໝົດ ທີ່ອ້າງວ່າເປັນເອກະສານລາວ ແມ່ນມາຈາກລ້ານນາທັງສິ້ນ

2. ການຄົ້ນຄວ້າ ການປົກປັກຮັກສາ ແລະ ການເຜີຍແຜ່ ວັນນະຄະດີລາວ ເຖິງປີ 1988: ຮູບພາບລວມໂດຍຫຍໍ້

ວິຊາອາຊີອາຄະເນສຶກສາ ເປັນວິຊາການທີ່ຍັງໃໝ່ສົມຄວນ. ມັນເລີ່ມຂຶ້ນເມື່ອສະຕະວັດ ທີ 19 ແຕ່ການຄົ້ນຄວ້າອັນຈິງຈັງກ່ຽວກັບລາວນັ້ນ ຫາກຕັ້ງແຮກເມື່ອຕົ້ນສະຕະວັດທີ 20 ນີ້ເອງ ຄືບໍ່ພໍເທົ່າໃດປີ ຫລັງຈາກທີ່ປະເທດລາວ ຖືກຈັດເຂົ້າເປັນສ່ວນນຶ່ງຂອງອິນດູຈີນຝຣັ່ງ. ສ່ວນໃຫຍ່ແລ້ວແມ່ນ ນັກຄົ້ນຄວ້າຝຣັ່ງ ທີ່ເປັນຜູ້ແຜ່ວຖາງວຽກງານຄົ້ນຄວ້າກ່ຽວກັບປະເທດລາວ. ຂ້າພະເຈົ້າຂໍຍົກຊື່ຂອງບາງທ່ານດັ່ງນີ້: ທ່ານ ອັງຣີປາກມັງເຈ, ທ່ານຫລຸຍ ຟິໂນ ຫລື ທ່ານຊອກຊີ ເຊແດສ, ເຊິ່ງວຽກງານອັນສຳຄັນຂອງພວກເພິ່ນ ຍັງຄົງເປັນແຫລ່ງຂໍ້ມູນສູງຄ່າມາເທົ່າເຖິງປັດຈຸບັນ. ຕົວຢ່າງ ວຽກງານການຄົ້ນຄວ້າ ຂອງທ່ານຫລຸຍ ຟິໂນ ກ່ຽວກັບວັນນະຄະດີລາວ ແຕ່ປີ 1917 ເຊິ່ງຖ້າເບິ່ງໃນທຸກມື້ນີ້ ຄືວ່າຫລ້າຫລັງ ໃນບາງດ້ານກໍຍັງໃຫ້ຮູບພາບໂດຍກວ້າງໆ ທີ່ເປັນປະໂຫຍດກ່ຽວກັບວັນນະຄະດີເກົ່າຂອງລາວ ແລະ ບັນຊີລາຍຊື່ໜັງສືວັນນະຄະດີລາວ ທີ່ເປັນເອກກະສານແນບທ້າຍບົດຄົ້ນຄວ້າ ກໍຍັງເປັນເຄື່ອງມືອັນມີ ປະໂຫຍດສຳລັບນັກຄົ້ນຄວ້າ ເທົ່າເຖິງປັດຈຸບັນ⁵ ອາດສະຫລຸບໄດ້ວ່າ ວຽກງານການສຳຫລວດ ແລະ ການຂຶ້ນບັນຊີໜັງສື ເຊິ່ງເລີ່ມຕົ້ນເມື່ອທ້າຍສະຕະວັດທີ 19 ຕໍ່ຕົ້ນສະຕະວັດທີ 20 ນັ້ນ ສ່ວນໃຫຍ່ແມ່ນເກີດຈາກຄວາມຄິດແຮກກໍ່ຂອງຝ່າຍຝຣັ່ງ ເກືອບທັງນັ້ນ

ການສຳຫລວດໜັງສືໃບລານຄັ້ງສຸດທ້າຍ ແລະ ສຳຄັນກວ່າໝູ່ ກ່ອນການປ່ຽນແປງລະບົບການເມືອງ ດຳເນີນຢູ່ພາຍໃຕ້ການຊີ້ນຳຂອງທ່ານ ປີແອ ແບກນາຣ໌ ລາຟິງ ໃນປີ 1959, ກວມເອົາ 83 ວັດ ໃນນັ້ນ 30 ວັດ ຢູ່ໃນກະໂຕເມືອງຫລວງພະບາງ, 25 ວັດຢູ່ວຽງຈັນ ແລະ 45 ວັດ ຢູ່ຈຳປາສັກ. ວຽກນີ້ໄດ້ຮັບຜົນສືບມາແຕ່ການສຳຫລວດຄັ້ງກ່ອນຫລາຍໆຄັ້ງ ເຊັ່ນວ່າ ວຽກຂຶ້ນບັນຊີຢູ່ຫລວງພະບາງ ດຳເນີນໂດຍ ຮັງຣີເດດີເຢ ເຊິ່ງເສຽຊີວິດກ່ອນຈະສຳເລັດວຽກງານ ແລະ ແນ່ນອນ "ບັນຊີລວມໃບລານລາວ" ແຕ່ປີ 1917 ຂອງທ່ານ ຫລຸຍ ຟິໂນ ທີ່ໄດ້ກ່າວມາແລ້ວ. ບັນຊີນີ້ ບັນຈຸເອົາແຕ່ເອກກະສານທີ່ຂຽນຂຶ້ນຢູ່ໃນວັດ ທີ່ຫລວງພະບາງ

ພາຍຫລັງຈັດໝວດໝູ່ ຂໍ້ມູນເກັບກຳຈາກສາມແຂວງນີ້ແລ້ວ ລາຟິງ ກໍສະຫລຸບອອກມາວ່າ ຈາກຜົນສຳຫລວດ ຄື ຈາກໜັງສືໃບລານທັງໝົດ 1,616 ເລື່ອງນັ້ນ ນອກຈາກທີ່ມີຈຳນວນອ່າວຫລາຍເລື່ອງ ທາງພຸທະສາສະໜາແລ້ວ (ອະພິທັມ, ຊາດົກ ຫລື ຄາຖາຕ່າງໆ) ມີບໍ່ກາຍ 32 ເລື່ອງ ທີ່ທັງສາມພາກນີ້

⁵ ເບິ່ງ ໃບຂ່າວ ຂອງ ສຳນັກບູຮະພາທິດ ແຫ່ງຝຣັ່ງ (BEFEO) XVII, 1917

ໃບລານລາວ ແລະ ວັນນະຄະດີພື້ນເມືອງ - ການຕໍ່ສູ້ເພື່ອຄວາມຍຸ່ນຍົນ

ມີຄືກັນ! ໂດຍອີງໃສ່ສິ່ງຄົ້ນຄ້ວາພື້ນທີ່ ຂໍສະຫລຸບອັນນຶ່ງໄດ້ຖືກສະເໜີຂຶ້ນ ແລະຍັງຍືນວ່າ ນອກຈາກຜົນງານຕົ້ນຕໍ ທາງພຸທະສາສະໜາແລ້ວ ລາວບໍ່ມີວັນນະຄະດີເນື້ອນຶ່ງເນື້ອດຽວ, ແຕ່ຫາກ "ມີວັນນະຄະດີຢູ່ 3 ກຸ່ມ ເຊິ່ງແຜ່ ກະຈາຍຢູ່ໃນພາກພື້ນນີ້"⁶, ຄົງຈະເປັນໜ້າສົນໃຈ ທີ່ຈະສຶກສາວ່າ ຂໍສະຫລຸບດັ່ງກ່າວ ຍັງຈະເປັນຕາເຊື້ອຖື ໄດ້ສຳໃດ ເມື່ອນຳມາສົມທຽບກັບຂໍ້ມູນທີ່ໄດ້ມາໃນປັດຈຸບັນ

ເປັນເວລາດົນພໍສົມຄວນ ກ່ອນທີ່ຄົນລາວເອງຈະຫັນມາພະຍາຍາມຮັກສາ ມໍລະດົກວັນນະຄະດີ ຂອງຕົນ ແລະ ຫັນມາເອົາຈິງເອົາຈັງກັບການສຶກສາຄົ້ນຄວ້າວັດທະນະທັມ ແລະ ວັນນະຄະດີ. ຢ່າງໃດກໍດີ ໃນລະຫວ່າງການຟື້ນຟູວັດທະນະທັມ ລະຫວ່າງປີ 1928-1940 ນັ້ນ ກໍໄດ້ມີຄວາມພະຍາຍາມອັນຍິ່ງໃຫຍ່ ຂອງບັນດາບັນຍາຊົນ ແລະ ຝ່າຍບໍລິຫານ ພາຍໃຕ້ການຊີ້ນຳຂອງເຈົ້າເພັດຊຸຣາດ ແລະ ການຊ່ອຍເຫລືອ ຂອງນັກຄົ້ນຄວ້າຕ່າງປະເທດ ເພື່ອຈັດຕັ້ງການປະຕິສັງຂອນວັດວາອາຮາມ ແລະ ສາສະນະສະຖານຕ່າງໆ. ຍິ່ງໄປກວ່ານີ້ ກໍໄດ້ມີການເກັບກຳເຕົ້າໂຮມ ແລະ ຂຶ້ນທະບຽນໜັງສືໃບລານຈຳນວນຫລວງຫລາຍ ແລະ ຄັດກ່າຍອອກໄວ້ຈຳນວນນຶ່ງ. ຜົນງານເລືອກເຟັ້ນຫລາຍເລື່ອງໄດ້ຮັບການລິດຈະນາ ເປັນອັກສອນສະໄໝໃໝ່ ແລະ ຈັດພິມເຜີຍແຜ່ໂດຍ ພຸດທະບັນດິດສະພາຈັນທະບຸລີລາວ ແລະ ຈັດສົ່ງແຈກຢາຍໄປໃຫ້ວັດທົ່ວປະເທດ

ຢ່າງໃດກໍດີ ໃນທັງໝົດນັ້ນ ເຖິງວ່າຈະມີບຸກຄົນເຊັ່ນ ເຈົ້າເພັດຊຸຣາດ, ທ່ານຫຍຸຍ ອະໄພ ຫລື ມະຫາ ສິລາ ວິຣະວົງສ໌ ທີ່ໄດ້ເອົາໃຈໃສ່ເຮັດ ແຕ່ກໍເຫັນໄດ້ວ່າ ການສຶກສາຄົ້ນຄວ້າວັນນະຄະດີທ້ອງຖິ່ນແບບວິຊາ ການ ບໍ່ໄດ້ຮັບຄວາມສົນໃຈຈາກຂັ້ນນຳລາວ ເທົ່າກັບຄວາມສົນໃຈທີ່ພວກເພິ່ນມີຕໍ່ຄວາມສິວິໄລ ແລະ ວັດທະ ນະທັມຝຣັ່ງ

ແນ່ນອນວ່າ ແມ່ນການປ່ຽນແປງລະບົບການສຶກສາ ເຊິ່ງເນັ້ນແນໃສ່ການສຶກສາສາມັນ ເປັນປັດໄຈ ຕົ້ນຕໍກວ່າໝູ່ ທີ່ເຮັດໃຫ້ສະຖານະພາບ ແລະ ພາລະກິດຂອງວັດ ໃນຖານະເປັນຕົວແທນຕາມປະເພນີໃນເລື່ອງ ຮ່າຮຽນ ແລະ ໃຫ້ຄວາມຮູ້ ຕ້ອງຕົກຢູ່ໃນພາວະລົງຄ້ອຍໄປ. ການສຶກສາມໍລະດົກວັນນະຄະດີ ຖືກເບິ່ງ ຕ່ຳຕ້ອຍກວ່າທີ່ເຄີຍເປັນມາໃນອະດີດ. ການຫລຸດຈຳນວນຫົວເລື່ອງ ທີ່ພົວພັນກັບສາສະໜາພຸດ ຢູ່ໃນຫລັກສູດ

⁶ On peut donc écrire que mis a part les ouvrages bouddhiques de base, il n'existe pas une littérature homogène, mais trois littératures dont la diffusion est essentiellement régionale. ເບິ່ງ P-B. Lafont, Inventaire des manuscrits des pagodas du Laos, BEFEO, LIX, Paris 1959, ຈາກປຶ້ມ Institut National de Recherche Artistique et Littéraire (ed.), "ສຳມະນາໃບລານທົ່ວປະເທດ ຄັ້ງທີນຶ່ງ, ວຽງຈັນ 1989", ໜ້າ 288 ແລະ 430

ຂອງໂຮງຮຽນ ກໍມີສ່ວນເຮັດໃຫ້ເກີດຄວາມເມີນເສີຍ ທີ່ນັບມື້ນັບທະວີຂຶ້ນ ຕໍ່ໜັງສືໃບລານທີ່ມ້ຽມໄວ້ຢູ່ໃນຫໍໄຕ
ວັດຕ່າງໆ

ສໍາລັບວັນນະນະຄະດີບູຮານນັ້ນ ຈົນມາເຖິງກາງຊຸມປີ 1950 ພາຍຫລັງໄດ້ຮັບເອກະຣາດທາງດ້ານ
ການເມືອງແລ້ວ ຈຶ່ງໄດ້ມີການສ້າງຕັ້ງສະຖາບັນແຫ່ງຊາດບ່ອນທໍາອິດຂຶ້ນ ທີ່ວຽງຈັນ ຄື ກົມວັນນະຄະດີ
ເພື່ອຮັບຜິດຊອບກິດຈະການດ້ານວັນນະຄະດີ ໂດຍສະເພາະ ການຈັດພິມວັນນະຄະດີບູຮານເລື່ອງເອກ ອອກ
ເປັນອັກສອນລາວສະໄໝໃໝ່. ໃນປີຕໍ່ໆມາ ຈົນເຖິງປີ 1975 ມີການຈັດພິມ ວັນນະຄະດີບູຮານ ບໍ່ຕໍ່າກວ່າ
70 ເລື່ອງ ອອກມາຮັບໃຊ້ມະຫາຊົນເປັນເທື່ອທໍາອິດ

ຖ້າພິຈາລະນາດ້ວຍສາຍຕາມັກວິຊາການປັດຈຸບັນ ບົດວັນນະຄະດີເຫລົ່ານີ້ ສ່ວນຫລາຍໄດ້ຮັບການ
ຈັດພິມອອກດ້ວຍຄຸນນະພາບທີ່ບໍ່ທັນເປັນໜ້າພໍໃຈ. ຍ້ອນວ່າຕົ້ນສະບັບບໍ່ໄດ້ຜ່ານການກວດກາ ວິນິດໄສພຽງພໍ
ຄືຕັ້ງທີ່ປະຕິບັດກັນເປັນປົກກະຕິ ຢູ່ໃນຫລາຍປະເທດເອີຣົບ ເຊັ່ນ ຝຣັ່ງ, ອັງກິດ, ເຢຍຣະມັນ. ໃນປະເທດ
ເຫລົ່ານັ້ນ ຜົນງານທີ່ສໍາຄັນລະດັບຊາດ ຕ້ອງໄດ້ຮັບການຈັດພິມຢ່າງຖືກຫລັກວິຊາການ ແລະ ຖີ່ຖ້ວນທີ່ສຸດ⁷

ແຕ່ຢ່າງໃດກໍຕາມ, ການຈັດພິມວັນນະຄະດີບູຮານລາວ ກໍຍັງຊື້ໃຫ້ເຫັນວ່າ ປະເທດເອກະລາດໃໝ່
ປະເທດນຶ່ງ ຊຶ່ງເມື່ອປຽບໃສ່ກັບປະເທດບ້ານໃກ້ເຮືອນຄຽງ ກໍນັບວ່ານ້ອຍຫລາຍ ແຕ່ຫາກສາມາດເອກອ້າງ
ມໍລະດົກວັນນະຄະດີອັນອຸດົມສົມບູນຂອງຕົນໄດ້. ນອກຈາກນີ້ ການຈັດພິມບັນດາມະຫາກາບອັນຍອດຍິ່ງ
ອອກເປັນອັກສອນລາວສະໄໝໃໝ່ ເຊັ່ນ ຈໍາປາສີ່ຕົ້ນ ຄັດທະນາມ ຫລື ສຽວສະຫວາດ ເຖິງວ່າຈະຍັງບໍ່ທັນ
ຄັກປານໃດນີ້ ກໍຫາກພຽງພໍທີ່ຈະເຮັດໃຫ້ມີຄວາມເຂົ້າໃຈໂດຍຜື້ນຖານໃນເນື້ອເລື່ອງຢູ່, ບໍ່ວ່າຈະເວົ້າຢ່າງໃດ
ນິທານເຫລົ່ານີ້ ກໍເປັນທີ່ຮູ້ຈັກດີໃນໝູ່ຄົນລາວສ່ວນໃຫຍ່ ທີ່ໄດ້ຍິນໄດ້ຟັງມາຈາກຄໍາເທດສະໜາ ຂອງພະສົງ
ຢູ່ວັດ ຫລື ໝໍ້ຂັບໝໍ້ລໍາ ໃນໂອກາດງັນບຸນຕ່າງໆ ເຊັ່ນ ງັນເຮືອນດີ ເຮືອນດອງ ຫລື ບຸນບ້ານ

ໃນຂະນະດຽວກັນ ເມື່ອເບິ່ງຫລັກສູດໃນສະຖາບັນການສຶກສາຊັ້ນສູງ ຫລືວ່າໂຮງຮຽນມັດທະຍົມ ແລະ
ປະຖົມແລ້ວກໍພົບວ່າ ວິຊາວັນນະຄະດີບູຮານລາວ ຖືກນໍາສະເໜີຢ່າງເປົາບາງຫລາຍ

⁷ ແນວໃດກໍດີ ພວກເຮົາບໍ່ຄວນລືມວ່າ ການຈັດພິມທໍານອງດຽວກັນນີ້ ກໍເປັນທີ່ປະຕິບັດກັນຢ່າງເປັນປະຈໍາ ຢູ່ປະເທດ
ໄທ ແລະ ປະເທດໃກ້ຄຽງອື່ນໆ ໃນສະໄໝນັ້ນ ແລະ ແມ່ນແຕ່ໃນທຸກມື້ນີ້ ກໍຍັງພົບເຫັນຢູ່

ໃບລານລາວ ແລະ ວັນນະຄະດີພື້ນເມືອງ - ການຕໍ່ສູ້ເພື່ອຄວາມຢູ່ລອດ

1988-2003: ຄວາມພົດພື້ນຄັ້ງໃໝ່ ສໍາລັບການປົກປັກຮັກສາ, ການເຜີຍແຜ່ ແລະ ການຄົ້ນຄວ້າ

ໃນປາງສົງຄາມທໍາລາຍລ້າງ ຄັ້ງທີ່ໜັກໜ່ວງທີ່ສຸດໃນປະຫວັດສາດລາວ, ວັດວາອາຮາມຈໍານວນຫລວງຫລາຍ ພ້ອມດ້ວຍທໍາໂຕທີ່ເກັບມ້ຽນໜັງສືອັນຫາຄ່າບໍ່ໄດ້ ຖືກລະເບີດວອດວາຍໄໝ້ຖິ້ມໝົດ⁸ ໃນຊຸມປີຕໍ່ໆມາ ພາຍຫລັງການປະກາດສ້າງຕັ້ງປະເທດເປັນ ສາທາລະນະລັດ ປະຊາທິປະໄຕປະຊາຊົນລາວ, ປະເທດນີ້ກໍໄດ້ ຜະເຊີນໜ້າກັບສະພາວະການອັນຫຍຸ້ງຍາກມະຫາສານ. ບັນຫາເຫລົ່ານີ້ ຍິ່ງຊ້ໍາຕື່ມ ສະຖານະພາບອັນ ຕໍ່າຕ້ອຍຂອງໜັງສືຜູກໃບລານໃຫ້ຮ້າຍຮືນໄປອີກ ຈົນເຖິງຂັ້ນວ່າ ມໍລະດົກວັນນະຄະດີ ສ່ວນທີ່ເຫລືອລອດ ຈາກໄພສົງຄາມນີ້ ຕົກຢູ່ໃນພາວະຖືກຂົ່ມຂູ່ວອດວາຍ

ມາເຖິງເດືອນມີນາ ປີ 1988, ດ້ວຍການອຸປະຖໍາ ຂອງມູນນິທິໂຕໂຢຕາ ປະເທດຍີ່ປຸ່ນ ກອງປະຊຸມ ໃຫຍ່ໄດ້ໄຂຂຶ້ນທີ່ວຽງຈັນ, ພະສົງ ຄູບາ ອາຈານ ຄະຣາວາດ ຜູ້ມີຊື່ສຽງໃນທົ່ວປະເທດ ໄດ້ຮັບເຊີນເຂົ້າມາຮ່ວມ ເພື່ອສົນທະນາປົກສາກັນ ໃນເລື່ອງ ການປົກປັກຮັກສາໜັງສືຢູ່ທ້ອງຖິ່ນຊຸມຊົນ ໂດຍຝ່າຍປົກຄອງ ແລະ ການແລກປ່ຽນຄວາມຄິດເຫັນຫລາຍອັນ ວ່າຈະຕ້ອງເຮັດຫຍັງແດ່ ເພື່ອກອບກູ້ໜັງສືທີ່ເຫລືອລອດ ແລະ ເກືອບຈະຖືກລືມຖິ້ມຢູ່ໃນທໍາໂຕໄປແລ້ວນີ້ໄວ້ໄດ້

ຜົນຮັບຈາກກອງປະຊຸມຄັ້ງນີ້ ກໍຄື ໄດ້ມີການຂຶ້ນໂຄງການ "ການສໍາຫລວດຂຶ້ນບັນຊີໜັງສືຜູກໃບລານ ຢູ່ 6 ແຂວງໃນລາວ" ໂດຍການແຮກລົງມືຂອງ ວັດທະນະທັມ ແລະ ການສະໜັບສະໜູນຂອງ ມູນນິທິໂຕໂຢຕາ, ນາງ ດາຣາ ກັນລະຍາ ໄດ້ຮັບແຕ່ງຕັ້ງໃຫ້ເປັນຫົວໜ້າໂຄງການ, ມີຮອງສາສະດາຈານ ສົມໝາຍ ເປຣມຈິດ ຈາກມະຫາວິທະຍາໄລຊຽງໃໝ່ ມາເປັນຜູ້ຊ່ອຍໂຄງການ ໃນນາມທີ່ປຶກສາຕ່າງປະເທດ. ໃນລະຍະດໍາເນີນ ໂຄງການນີ້ (ລະຫວ່າງ1988-1994) ເພິ່ນໄດ້ຂຶ້ນບັນຊີໜັງສືທີ່ພົບເຫັນປະມານ 128,000 ຜູກ ຢູ່ 250 ວັດ ໃນເຂດກໍາແພງນະຄອນວຽງຈັນ, ແຂວງວຽງຈັນ, ແຂວງຫລວງ ພະບາງ, ຄໍາມ່ວນ, ສະຫວັນນະເຂດ ແລະ ຈໍາປາສັກ

⁸ ພວກເຮົາຫາກໄດ້ຮູ້ໃນປີ 2004 ນີ້ວ່າ ໝົດທົ່ວແຂວງຊຽງຂວາງ ມີພຽງແຕ່ບ້ານດຽວເທົ່ານັ້ນ ທີ່ບໍ່ຖືກລະເບີດ ທັງວັດ ແລະ ຫໍາໂຕ ກໍຍັງຢູ່

ໃນເດືອນກັນຍາ 1992 ໂຄງການໃໝ່ອີກໂຄງການນຶ່ງ ໄດ້ເລີ່ມຕົ້ນຂຶ້ນ ນັ້ນຄື: ໂຄງການປົກປັກຮັກສາຫ້ງສີໃບລານລາວ ການຮ່ວມມື ລາວ-ເຢຍຣະມັນ. ອີກຄັ້ງນຶ່ງ ໂຄງການຮ່ວມມືອັນນີ້ ໄດ້ດຳເນີນການຢູ່ພາຍໃຕ້ການຊີ້ນຳຂອງ ກະຊວງຖະແຫລງຂ່າວ ແລະ ວັດທະນະທັມ ແລະກໍແມ່ນ ນາງດາຣາ ກັນລະຍາ ເປັນຫົວໜ້າໂຄງການອີກ. ຈົນມາເຖິງເວລາທີ່ໂຄງການນີ້ ຖືກສິ່ງມອບໃຫ້ທ່ສະໝຸດແຫ່ງຊາດ ໃນປີ 1997 ນາງ ກົງເດືອນ ເນດຕະວົງ ຈຶ່ງມາເປັນຫົວໜ້າໂຄງການ

ໂຄງການນີ້ ສ້າງສຸດລົງຢ່າງເປັນທາງການ ໃນທ້າຍປີ 2002 ແລະໃນປີດຽວກັນນີ້ ຜົນງານທັງໝົດກໍສິ່ງມອບໃຫ້ ທ່ສະໝຸດແຫ່ງຊາດ. ໃນໄລຍະ10 ປີ ແຫ່ງການດຳເນີນໂຄງການນີ້ ມີວັດ 830 ແຫ່ງ ໃນ 17 ແຂວງ ໄດ້ຮັບການສຳຫລວດ ແລະ ຂຶ້ນບັນຊີໃບລານ ທີ່ມີຢູ່ໃນນັ້ນທັງໝົດ 368,000 ຜູກ. ໄດ້ມີການຮັກສາ ແລະ ຂຶ້ນບັນຊີຢູ່ກັບທີ່ ແລະ ໄດ້ມີການສ້າງຕັ້ງແຫລ່ງຂໍ້ມູນຂັ້ນສູນກາງແຫ່ງນຶ່ງ. ອັນສຳຄັນກວ່າໝູ່ ສຳລັບການສຶກສາແຫລ່ງຂໍ້ມູນຂັ້ນປະຖົມຂອງລາວ ອາດຈະແມ່ນຂຸດສະສົມໄມໂຄຼຟິມ ທີ່ບັນທຶກທັງສີທີ່ເລືອກເຟັ້ນ ແລ້ວປະມານ 1.000 ກໍ້, ກໍ້ນຶ່ງຢາວ 30 ແມັດ. (ລາຍລະອຽດ ເບິ່ງເອກະສານ ນາງດາຣາ)⁹

ດັ່ງນັ້ນ ພວກເຮົາພໍເວົ້າໄດ້ວ່າ ດ້ວຍພາລະກິດທີ່ດຳເນີນມາເປັນເວລາສິບທ້າປີນັ້ນ, ມໍລະດົກວັນນະຄະດີລາວທີ່ມີຕົວຕົນເຫລືອລອດຢູ່ ໄດ້ຮັບການກອບກູ້ແລ້ວ ເຖິງວ່າໃນໂຕຈິງ ຍັງມີວັດອີກປະມານ 70% ບໍ່ທັນໄດ້ຮັບການສຳຫລວດປົກປັກຮັກສາ ຈາກໂຄງການນີ້ກໍຕາມ¹⁰. ຍິ່ງໄປກວ່ານີ້ ອຸປະສັກພື້ນຖານສອງອັນ ທີ່ຖ່ວງຕົງການສຶກສາແຫລ່ງຂໍ້ມູນ ຜົນງານການຂຽນໃນລາວ ກໍໄດ້ຮັບການແກ້ໄຂແລ້ວ ນັ້ນຄື:

⁹ ຄວາມຈິງ ໂຄງການນີ້ ອາດຖືກເບິ່ງຄືວ່າ ເປັນການຂະຫຍາຍຜົນໂດຍກົງຂອງໂຄງການ ປະຕິບັດຢູ່ໃນພາກເໜືອຂອງປະເທດໄທ ໃນຊຸມປີ 1987-1991 ໂຄງການອະນຸຮັກຄຳຜີໃບລານລ້ານນາ ເຊິ່ງປະສານງານໂດຍມະຫາວິທະຍາໄລຊຽງໃໝ່ ສູນສົງເສີມສິລະປະວັດທະນະທັມ (ໂດຍມີ ດຣ. ໝ່ອມຣາຊະວົງ ຣຸດຈະຢາ ອາພາກອນ ເປັນຜູ້ອຳນວຍການ) ແລະ ໂຄງການນີ້ ກໍໄດ້ຮັບການສະໜັບສະໜູນຈາກ ກະຊວງການຕ່າງປະເທດເຢຍຣະມັນ ໂດຍຜ່ານແຜນງານການຊ່ອຍເຫລືອ ທາງດ້ານວັດທະນະທັມ

¹⁰ ນັ້ນບໍ່ໄດ້ໝາຍຄວາມວ່າ ບໍ່ມີຄວາມຈຳເປັນໃດໆອີກ ທີ່ຈະສືບຕໍ່ວຽກງານການປົກປັກຮັກສາ; ກົງກັນຂ້າມ "ສູນປົກປັກຮັກສາໃບລານ" ທີ່ສ້າງຕັ້ງຂຶ້ນຢູ່ຫລວງພະບາງ, ນະຄອນຫລວງວຽງຈັນ, ສະຫວັນນະເຂດ ແລະປາກເຊ ເຊິ່ງນອນຢູ່ໃນໜ້າວຽກຂອງໂຄງການໃບລານ ການຮ່ວມມື ລາວ-ເຢຍຣະມັນ ນັ້ນ ນອກຈາກຈະເປັນຕົວແທນຫ້ອງສະໝຸດຕົວຢ່າງແລ້ວ ກໍຍັງມີໜ້າທີ່ດຳເນີນກິດຈະກຳກ່ຽວກັບການປົກປັກຮັກສາ ໃນອະນາຄົດ ນຳອີກດ້ວຍ

ໃບລານລາວ ແລະ ວັນນະຄະດີພື້ນເມືອງ - ການຕໍ່ສູ້ເພື່ອຄວາມຢູ່ລອດ

- (1) ການຂາດເຂີນບັນຊີທີ່ເຊື່ອຖືໄດ້ ແລະ ຫັນການ ຂອງທ່າໄຕຢູ່ໃນແຕ່ລະແຂວງ ທັງ 17 ແຂວງ. ໂຊກດີ, ບັດນີ້ ເອກະສານດັ່ງກ່າວໄດ້ຖ່າຍໄມໂຄຟຟິມໄວ້ໝົດແລ້ວ
- (2) ຄວາມຫຍຸ້ງຍາກ ໃນການເຂົ້າເຖິງແຫລ່ງຂໍ້ມູນເອກະສານເຫລົ່ານີ້

ນະທີ່ນີ້ ຈະຕ້ອງເວົ້າເຖິງຄວາມສໍາເລັດຕົ້ນຕໍບາງອັນ ໃນວົງການຄົ້ນຄວ້າ ແລະ ເຜີຍແຜ່ວັນນະຄະດີພື້ນເມືອງ ເຊິ່ງບັນລຸໄດ້ໃນລະຫວ່າງນຶ່ງທົດສະວັດເຄິ່ງມານີ້ ໂດຍສັ້ນໆ ດັ່ງນີ້ :

ຜົນງານວັນນະຄະດີບູຮານອັນໂດ່ງດັງກວ່າໝູ່ ທີ່ໄດ້ຮັບການຈັດພິມຄືນ ພ້ອມດ້ວຍຄໍາແປເປັນຄວາມທໍາມະດາ ແລະ ອະທິບາຍແບບກວ້າງໆ ພ້ອມດ້ວຍບັນຊີຄໍາສັບຍາກ ກໍແມ່ນ: ມະຫາກາບ ທ້າວເຈືອງ (ເຫລັ້ມ 1 ແລະ 2)¹¹ ການຈັດພິມຄັ້ງນີ້ ເຖິງວ່າໄດ້ອີງໃສ່ສະບັບຈັດພິມຄັ້ງແຮກ (ເປັນອັກສອນໄທ) ປີ 1942 ຂອງ ມະຫາສິລາ ກໍຫາກສະແດງເຖິງບາດກ້າວສໍາຄັນນຶ່ງ ດ້ວຍວ່າ ບົດກະວີຖືກກວດທຽບດ້ວຍຄວາມຖີ່ຖ້ວນ ໃສ່ກັບຕົ້ນສະບັບລາຍມືຂຽນ ແລະ ສໍາເນົາໃບລານ ທີ່ຂຽນເປັນອັກສອນລາວບູຮານ, ເຊິ່ງເທົ່າທີ່ຮູ້ໃນປະຈຸບັນ ເປັນສະບັບດຽວທີ່ຖືກຮັກສາໄວ້ຢູ່ໃນຫໍສະໝຸດແຫ່ງຊາດໄທ

ໃນລະຫວ່າງດໍາເນີນການຄົ້ນຄວ້າ 3 ໂຄງການ ຂອງນັກຄົ້ນຄວ້າ ຄະນະພາສາ ແລະ ວັນນະຄະດີລາວ, ມະຫາວິທະຍາໄລແຫ່ງຊາດລາວ, ແລະ ດ້ວຍການຮ່ວມມືກັບສາສະດາຈານ ໂຟກເກີ ກຣາໂບຊະກີ, ມະຫາວິທະຍາໄລ ມູນສເຕີ ປະເທດເຢີຣະມັນ, ບົດກອນປະຫວັດສາດ 2 ເລື່ອງ ກໍໄດ້ພິມອອກ ຄື: ກາບເມືອງພວນ ແລະ ສານລຶບພະສູນ ການຈັດພິມຜົນງານທັງສອງ ປະກອບດ້ວຍຄໍານໍາທີ່ໃຫ້ຂໍ້ມູນ ແລະ ບັນຊີຄໍາສັບ ແລະ ອີກບໍ່ດົນ ຜົນງານສໍາຄັນອີກອັນນຶ່ງກໍຈະຕາມມາ ຄື ພື້ນວຽງ. ບົດເລື່ອງຂອງຜົນງານອັນສຸດທ້າຍ ໄດ້ອີງໃສ່ເອກະສານກ່າຍຈາກສະບັບຢູ່ລາວ ແລະ ພາກຕາເວັນອອກສຽງເໜືອ ຂອງປະເທດໄທ. ທັງສອງໂຄງການທີ່ກ່າວມາຂ້າງເທິງນັ້ນ ໄດ້ຮັບການຊ່ອຍເຫລືອຂອງ ມູນນິທິໂຕໂຢຕາ ປະເທດ ຍີ່ປຸ່ນ¹²

¹¹ ພາກສອງ ພວມຢູ່ໃນລະຫວ່າງການກຽມຈັດພິມ ຄົງຈະອອກມາໄວໆນີ້

¹² ສໍາລັບການຄົ້ນຄວ້າ ກ່ຽວກັບປະເທດລາວ ຢູ່ໃນຂົງເຂດມານຸດວິທະຍານັ້ນ, ຂໍ້ມູນທີ່ເປັນປະໂຫຍດ ກ່ຽວກັບຜົນງານການຂຽນ ມາເຖິງຕົ້ນຊຸມປີ 90 ມີຢູ່ໃນປຶ້ມຂອງ P.-B. Lafont (ed.), les recherches en sciences humaines sur le Laos (Actes de la Conférence Internationale organisée à Vientiane 7-10 décembre 1993), Paris 1994

ບັດນີ້ ໃນເມື່ອພາລະກິດປົກປັກຮັກສາ ມໍລະດົກວັນນະຄະດີລາວຂັ້ນພື້ນຖານ ໄດ້ສໍາເລັດລຸ່ວງ
ໄປແລ້ວ ເພື່ອກອບກູ້ວັນນະຄະດີລາວ ແລະ ເອກະລັກທາງວັດທະນະທັມຂອງຕົນ ໄວ້ໃຫ້ຍືນຍົງຄົງຕົວ
ກໍຍັງມີຄໍາຖາມທີ່ຈະຕ້ອງຫາຄໍາຕອບ ດັ່ງຕໍ່ໄປນີ້ :

- (1) ຈະຕ້ອງດໍາເນີນບາດກ້າວອັນໃດແດ່ ເພື່ອເຮັດໃຫ້ຄຸນຄ່າຄຸນນະທັມ ພູມປັນຍາ ແຫ່ງວັນນະ
ຄະດີພື້ນເມືອງ ກັບມາມີຊີວິດຊີວາ ແລະ ແຊກຊຶມຢູ່ໃນສັງຄົມຍຸກໃໝ່ ?
- (2) ຈະຕ້ອງຄົ້ນຫາແລວທາງອັນໃດ ເພື່ອດໍາເນີນກິດຈະກຳຄົ້ນຄວ້າ ອັນມີປະສິດທິຜົນ ໃນອະນາ
ຄົດ ແລະຈະຕ້ອງວາງມາຕະການຈໍາເປັນອັນໃດ ເພື່ອຂະຫຍາຍ ແລະສົ່ງເສີມສັກກະຍະພາບ
ຂອງ ນັກຄົ້ນຄວ້າລາວ ຢູ່ໃນວົງການສຶກສາ ພາສາ ແລະ ວັນນະຄະດີລາວ ?
- (3) ຕ້ອງຈັດວາງວິຊາຮຽນພາສາ, ວັນນະຄະດີ ແລະ ວັດທະນະທັມລາວ ໄວ້ໃນສະຖານະພາບໃດ
ຢູ່ໃນລະບົບການສຶກສາຂອງລາວ ໃນນັ້ນ ນັບທັງຂັ້ນປະຖົມ ແລະ ມັດທະຍົມນໍາ ?
- (4) ເຮັດແນວໃດ ການສຶກສາພາສາ ແລະ ວັນນະຄະດີເກົ່າແກ່ ຈຶ່ງຈະມີສ່ວນຊ່ອຍໃນການຊຶ່ງຊາ
ດຸ່ນດ່ຽງກັບອິດທິຜົນຂອງສື່ບັນເທີງແບບລ້ຳສະໄໝໄຮເຕັກ ທີ່ພວມລູກລ້າງທັງຖ້ວມເຂົ້າມາ
ໃນປະເທດ ໂດຍຜ່ານສື່ຂອງຕ່າງປະເທດ ແລະ ລະບົບອິນເຕີແນຕ໌¹³ ?
- (5) ເຮັດແນວໃດ ຄວາມຮັບຮູ້ຊາບຊຶມ ໃນຄວາມງົດງາມອັນສູນທອນຂອງພາສາ ແລະ ບົດກະວີ
ລາວບູຮານ ຈຶ່ງຈະຝັງແໜ້ນ ແລະ ຫລໍ່ຫລອມຈິດໃຈ ໂດຍສະເພາະແລ້ວ ຂອງຄົນຮຸ່ນໜຸ່ນ ?

¹³ ທ່ານທັງຫລາຍຄົງຈະເຫັນພ້ອມວ່າ ແມ່ນກະໂຕ "ວັດທະນະທັມ" ແຫ່ງໂລກາພິວັດ ແລະ ບໍລິໂພກນິຍົມນັ້ນເອງ
ທີ່ພວມຖ້ວມທັນເຂົ້າມາຄອບຄອງຫົວໃຈຊາວໜຸ່ມ ແລະ ພວມຂົ່ມຂູ່ຢ່າງຮ້າຍແຮງທີ່ສຸດ ຕໍ່ການຢູ່ລອດຂອງ
"ພູມປັນຍາຂອງບັນພະບູລຸດ" ແລະ "ຄວາມດີ- ຄວາມງາມ" ຂອງ ອະດີດການ

ໃບລານລາວ ແລະ ວັນນະຄະດີພື້ນເມືອງ - ການຕໍ່ສູ້ເພື່ອຄວາມຍຸ່ນຍົມ

ແລວທາງການຄົ້ນຄວ້າທີ່ເປັນໄປໄດ້ໃນອະນາຄົດ

ດ້ວຍການມີຄັງສາງໄມໂຄຼຟິມ ເຊິ່ງບັນຈຸເອກະສານສຳຄັນໄວ້ປະມານ 9,600 ເລື່ອງ ມັກວິຊາການສາມາດເຂົ້າເຖິງຂໍ້ມູນປະຖົມຢ່າງສະດວກ ດັ່ງນີ້ ຈຶ່ງເອື້ອອຳນວຍໃຫ້ນຳສະເໜີບາງແນວຄວາມຄິດ ກ່ຽວກັບແລວທາງການຄົ້ນຄວ້າ ທີ່ເປັນໄປໄດ້ໃນອະນາຄົດ ດັ່ງຕໍ່ໄປນີ້ :

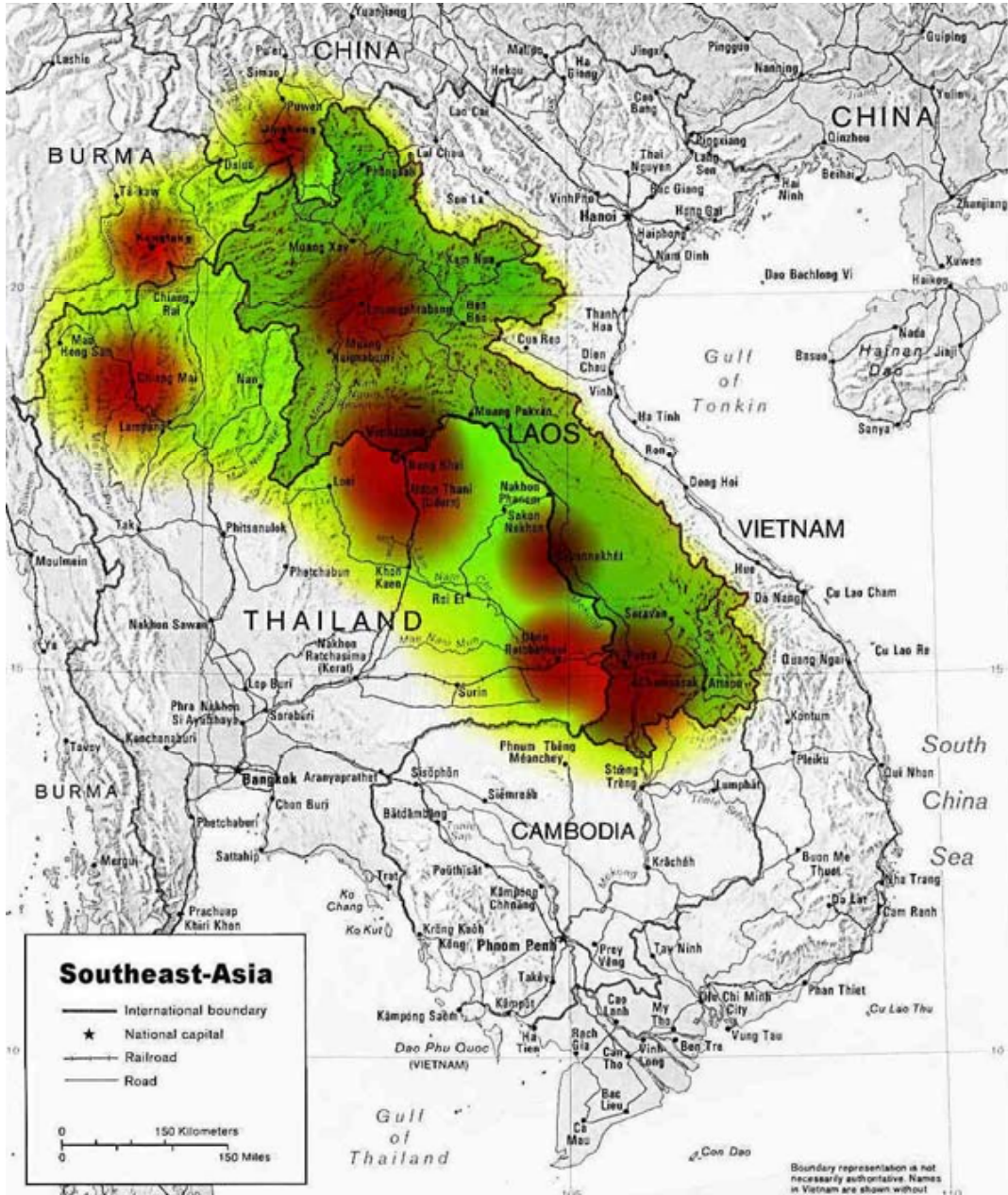
- ເຮັດປຶ້ມບັນຊີທີ່ມີຄຳອະທິບາຍ ເອກະສານໃບລານ ທີ່ຖ່າຍໄມໂຄຼຟິມໄວ້ ລະຫວ່າງສິບປີຜ່ານມາ
- ສຶກສາ ຊົມໃຊ້ຂໍ້ມູນໃນໄມໂຄຼຟິມ ສຳລັບການຄົ້ນຄວ້າ ໃນຂົງເຂດປະຫວັດພາສາສາດ ເຊັ່ນວ່າ: ປະຫວັດການຂະຫຍາຍຕົວຂອງພາສາລາວ: ສັບທານຸກົມ, ສຳນວນປະໂຫຍກ ພາສາໃຊ້ປະຈຳວັນ ແລະ ອື່ນໆ
- ການຄົ້ນຄວ້າປຽບທຽບ "ພາສາເອື້ອຍນ້ອງ" ຂອງລາວ ເຊັ່ນ: ລ້ານນາໄທ, ໄທເອີນ, ໄທລື້ ແລະ ໄທດຳ
- ສຶກສາກ່ຽວກັບ ພາສາ ແລະ ວັນນະຄະດີ ຂອງໄຕເໜືອ
- ສຶກສາປະຫວັດສາດ ຂອງສາດສະໜາພຸດໃນລາວ
- ສຶກສາດ້ານອັກສອນສາດ: ວິໄຈ (ອາດຈະຈັດພິມ) ຜົນງານເລືອກເຟັ້ນ ໂດຍບໍ່ໃຊ້ແຕ່ສະບັບນຶ່ງສະບັບດຽວ ແຕ່ໃຊ້ຫລາຍສະບັບ (ສະບັບກ່າຍ) ມາສຶກສາປຽບທຽບ ຖ້າວ່າເໝາະສົມດ້ວຍການໃຊ້ "ຫລັກວິນິດໄສຕົ້ນສະບັບ" ເພື່ອໃຫ້ກາຍເປັນ ຂໍ້ນິພົນທີ່ໄກ້ຄຽງກັບຕົ້ນສະບັບເດີມຫລາຍທີ່ສຸດ. ວິທີການນີ້ ອາດເປັນປະໂຫຍດຫລາຍ ເມື່ອທຳການວິໄຈຂໍ້ມູນສຳຄັນ ເຊັ່ນ: ຂໍ້ຂຽນກ່ຽວກັບ ປະຫວັດສາດ, ການຂຽນກ່ຽວກັບຄວາມສຳພັນດ້ານສັງຄົມ, ກົດໝາຍບູຮານ ຊີວິດປະຈຳວັນ ແລະ ແມ່ນແຕ່ເລື່ອງກ່ຽວກັບ ເສດຖະກິດ¹⁴

¹⁴ ບໍ່ຄວນເບິ່ງຂ້າມ ທີ່ວັນນະຄະດີ ເຊັ່ນວ່າ ມີທານຸກົມອກນິບາດ ທີ່ມີແຜ່ກະຈາຍແຕ່ມາໄປທີ່ວັດພຸດໄຕ, ກໍສາມາດໃຫ້ຂໍ້ມູນຂ່າວສານລ້ຳຄ່າ ກ່ຽວກັບຄຳນິຍົມທາງສັງຄົມ ເທົ່າໆກັບສະພາບເງື່ອນໄຂການດຳລົງຊີວິດແຕ່ລະວັນ ຢູ່ໃນອະດີດຕະການ ດັ່ງທີ່ຂ້າພະເຈົ້າໄດ້ພະຍາຍາມຂຽນອອກ ຢູ່ໃນບົດຄວາມ ຊື່ "Notions of Equity in Lan Na, Insights from Literary Sources;" ເບິ່ງ V. Grabowsky (ed.) *Regions and National Integration in Thailand 1892-1992*, Wiesbaden 1995

- ສຶກສາວິໄຈຄວາມສໍາພັນ ລະຫວ່າງນິທານ ສໍານວນຂອງວັດ ກັບສໍານວນຊາວບ້ານ ເຊັ່ນນິທານ ຊາດິກນອກນິບາດ ຄື ສິນໄຊ ຈໍາປາສີ່ຕົ້ນ ຫລື ທີ່ເອີ້ນວ່າ ປັນຍາສະຊາດິກ ຊຸດນິທານນອກ ນິບາດ ກ່ຽວກັບອະດີດຊາດຂອງພະພຸທະອົງ ທີ່ໂດ່ງດັງໃນສັງຄົມ ຂອງຊາວພຸດແຜ່ນດິນໃຫຍ່ ແຫ່ງ ອາຊີຕາເວັນອອກສຽງໃຕ້
- ສຶກສາຄົ້ນຄວ້າການເຜີຍແຜ່ ຫລືການ "ເຄື່ອນຍ້າຍ" ຫຼັງສືໃບລານ ຜົນງານທາງວັນນະຄະດີ ເຊິ່ງກໍ່ໝາຍເຖິງ ການອົບພະຍົບເຄື່ອນຍ້າຍ ຜູ້ຄົນທີ່ຫອບຫ້ວເອົາຫຼັງສືໃບລານ ຜ່ານຜ່າ "ອົງເຂດວັດທະນະທັມລາວໃຫຍ່ " ແລະ ບາງຄັ້ງກໍ່ໄປຮອດເຂດໄທພາກກາງ
- ສຶກສາຄົ້ນຄວ້າເລື່ອງ ຄວາມສໍາພັນລະຫວ່າງ ນິທານຊາດິກນອກນິບາດ ສໍານວນພາສາປາລີ, ນິໄສ ຫລືສໍານວນໂວຫານໃນດ້ານນຶ່ງ, ສ່ວນອີກດ້ານນຶ່ງ ກໍ່ເບິ່ງເລື່ອງການຂຽນແຕ່ງຂອງ ຊາວບ້ານ ທັງອັນທີ່ເປັນສໍານວນສືບທອດທາງປາກເປົ່າ ຜ່ານ "ເຂດວັດທະນະທັມລາວ" ແລະ ໄທພາກກາງ
- ສຶກສາປຽບທຽບ ຜົນງານວັນນະຄະດີລາວ ໃສ່ກັບເລື່ອງທີ່ພົບຢູ່ໃນພາກກາງຂອງປະເທດໄທ, ພາກເໜືອ ຂອງປະເທດໄທ ມຽນມ່າ ສິບສອງປັນນາ ຫລືກໍາປູເຈຍ
- ສຶກສາເລື່ອງ ດາຣາສາດ, ໄສຍະສາດ, ພູມປັນຍາຊາວບ້ານ ເຊັ່ນ ຢາຣາກໄມ້, ຕໍາລາຢາ ແລະ ການເຢົາ
- ແລະ ອື່ນ ໆ

ຂໍ້ສະຫລຸບ

ບັດນີ້ ສົມຄວນແກ່ເວລາ ທີ່ຈະຕ້ອງປະເມີນຜົນໄດ້ຮັບຜ່ານມາ ແລະ ພິຈາລະນາວ່າ ຄວນຈະເຮັດແນວໃດ ເພື່ອຮັບປະກັນໃຫ້ມີການສານຕໍ່ ເພື່ອໃຫ້ມໍລະດົກວັນນະຄະດີຂອງຊາດລາວ ໄດ້ຢູ່ໃນຖານະທີ່ຖືກຕ້ອງເໝາະສົມ ທັງໃນປະເທດຕົນເອງ ໃນບໍລິບົດວັດທະນະທັມຂອງອາຊີອາຄະເນ ແລະ ວັດທະນະທັມຂອງໂລກ.

Map showing the Greater Lao Cultural Domain, with major centres shown in red.

ແຜນທີ່ສະແດງຂົງເຂດວັດທະນະທັມລາວໃຫຍ່ ຈຸດສີແດງໝາຍເຖິງສູນກາງສຳຄັນໆ